

АКТИВНА ДЕЈСТВА У ОДБРАНИ

Борбена дејства у евентуалном будућем рату имаће, поред осталог, покретан и динамичан, тј. маневарски карактер. Фронтони ће бити изломљени, тако да ће снаге нападача и браниоца бити измешане, штавише, технички инфериоран бранилац ће тежити тактици мешања снага да би тиме, пре свега, заштитио сопствене снаге и борбена средства од дејства атомског наоружања, које је најопасније и има најјачу ватрену и убитачну моћ. С друге стране, таквом положају према нападачу бранилац ће тежити и ради тога да би створио услове за друге, у првом реду офанзивне, тј. активне облике борбених дејстава. Уколико су снаге измешане и тиме, добрим делом, бар оне у непосредном додиру, заштићене од дејства атомског наоружања, а фронтони изломљени, браниоцу се стварају услови за извођење активних дејстава¹⁾. С обзиром да ће се борбена дејства одвијати брзо и да ће се нападач брзим дејствима неминовно издуживати, то ће и с те стране бранилац бити у могућности да, поред чисто одбрамбених, изводи и активна дејства у бок и позадину издуженог нападача у захвату одређених праваца. Осим тога, дејства ће се једновремено одвијати на већим дубинама, јер ће масовно бити употребљене ваздушнодесантне јединице, што ће силити браниоца да организује дубоку одбрану и да му борбени поредак буде еластичан, како би потребним снагама изводио активна дејства, тј. нападао ваздушне десанте. Најзад, највероватније је да ће нападач у току дејства смењивати своје јединице како би нападао непрекидно дању и ноћу. И овај момент омогућиће да бранилац, уколико је технички инфериорнији, користи ноћ за активна дејства, јер је нападачев борбени поредак осетљив, пошто му први ешелони остају без атомске и јаче авијацијске и артиљеријске подршке, а употреба оклопних снага, без обзира на карактер земљишта, је ограничена те оне не представљају носиоца дејствених, пак, такву опасност по браниоца као дању. Све то наводи на

¹⁾ Под активним дејствима у одбрани подразумевају се различити облици дејства мањих или већих јединица, често са ограниченим циљем, где снаге браниоца дејствују у првом реду на нападни борбени поредак противника и то пре свега покретом. У активна дејства спадају напади, испади, противнапади, противударни, препади, заседе, дејства остављених делова и противприпрема (уколико се изводи).

закључак о широким могућностима за извођење активних дејстава у одбрани.

При извођењу одбрамбених дејстава треба се руководити старим начелом да је активност један од главних извора снага и успеха одбране и да активна дејства, па и мањим снагама, дају велике резултате. То значи да треба тежити и учинити све да у одбрани, кад год за то постоје услови и могућности, активна дејства преовлађују, односно да буду основни вид дејства. Ако се једна страна само пасивно брани и трпи губитке, то умртвљује њене снаге, и негативно утиче на морал и борбену вредност трупа, а сасвим је друкчије кад се и властитим дејствима наносе противнику губици и то не само ватром, већ и покретом, односно ударом по његовом борбеном поретку. При томе је, међутим, неопходно да тежња за активним дејствима не буде у супротности са могућностима, јер је њихово извођење, поред осталог, условљено карактером земљишта, временом, задатком, па и техничком опремљеношћу непријатеља.

Утицај карактера земљишта је различит. Уколико је испресецано, крашко и пошумљено, оно нуди врло повољне услове за активна дејства, и обратно, на равничастом земљишту за то су слабији услови и мање могућности, нарочито кад су нападач и бранилац различито опремљени, тј. кад је нападач технички супериорнији. У таквој ситуацији на равничастом и проходнијем земљишту било би излишно активно дејствовати на технички јачег непријатеља само ради активних дејстава, јер би бранилац имао далеко веће губитке него кад би нападача сачекао у заклонима у одбрани одређених објеката и положаја. Штавише, уколико би се по сваку цену ишло у офанзивна дејства јачим снагама, могло би то бити пресудно у негативном смислу за браниоца.

Време као доба дана или као атмосферска појава, уколико је реч о инфериорнијем браниоцу, такође утиче на могућност и целисходност извођења активних дејстава. Техничка средства, па и најсавршенија, тј. најсавременија, не могу ноћу или по лошем времену доћи до пуног изражаја као што то могу дању и по лепом времену. Ту околност бранилац ће, свакако, увек користити за активна дејства да би избегао властите, а противнику нанео што веће губитке.

Добијени задатак слично утиче на могућност и потребу извођења активних дејстава. Наиме, уколико се од одбране захтева мања упорност, биће и мања потреба за активним дејствима, и обрнуто, уколико јединице треба јаче и упорније ангажовати у одбрани појединих објеката и положаја, та дејства биће чешћа и обимнија. Ово због тога што активна дејства чине одбрану упорнијом.

На обим активних дејстава утиче и однос снага. На пример, уколико је бранилац бројно слабији, он ће однос снага надомиривати тиме што ће истим јединицама за релативно кратко време извршавати више задатака и што за неке од тих задатака неће уводити нове и свеже снаге као што би радио кад би био бројно јачи. Тако ће се јавити потреба да се дању брани, а ноћу прелази у нападна дејства.

Одбрамбена дејства биће испреплетена другим, као на пример, извлачењем из борбе, спречавањем окружења, борбом у окружењу, пробојем из окружења, нападима, испадима, противнападима, засадама и препадима. То значи да ће одбрану карактерисати низ разноврсних дејстава, почев од одбрамбених па до најсложенијих облика борбе у окружењу и пробоја из окружења. Сва та дејства, међутим, чиниће целину тако да би било погрешно строго их делити и сводити у било какве познате оквири и шеме. Познато је да снага и упорност одбране леже у што потпунијем уређењу земљишта (изради заклона за ватрено дејство, склоништа и др.), масовном запречавању, пре свега у против-оклопном смислу, и организовању масовне, прецизне ватре. Поред тога, њена снага је и у активним дејствима, тј. у нападима, испадима, противнападима, препадима, засадама, борби против убачених делова и ваздушних десаната, као и у дејствима убачених и остављених делова у непријатељевој позадини. Да је то тачно потврђују и искуства из нашег НОР-а. Она, поред осталог, показују да смо више губитака имали у одбрани него у нападу и да смо више губитака имали бранећи се на одређеним положајима и објектима него у активним дејствима. Иако ће у евентуалном будућем рату унеколико бити измењени услови дејства, ипак та искуства указују на потребу да одбрана буде активна, јер јој активност даје снагу. Ово нарочито важи за испресецано и пошумљено земљиште, где је непријатељу отежан маневар и где га релативно мале снаге могу одбрамом задржавати да би се главне снаге довеле у положај и у повољне услове за активна дејства. (Тако ће моћи да дејствује, пре свега, тактичке — здружене јединице.)

Активна дејства може и треба да изводи свака јединица, мања или већа, па и група бораца, јер се и мањим снагама могу постићи велики резултати. Посебно се истиче да ће мање јединице бити у стању да готово увек активно дејствују, разуме се, уколико је то целисходно. Међутим, веће здружене јединице то неће бити у стању, јер њихова дејства неће бити целисходна, у првом реду, ако би се изводила против технички јачег непријатеља, дању и на откривеном земљишту, пошто постоји опасност да претрпе губитке од атомског наоружања, тенкова, авијације и других средстава. Према томе, активна дејства већих и у оквиру већих јединица биће целисходно изводити начелно ноћу, а дању само на пошумљеном земљишту и кад су лоше атмосферске прилике, као и уопште кад се у току одбране створе повољни услови, поред осталог, и повољан однос снага. С друге стране, та дејства, нарочито крупнијих јединица, скопчана су и са другим тешкоћама, као што су довођење снага на правац дејства, прегруписавање, обезбеђивање подршке и сл. Потреба за активним дејством сваке јединице осећа се више код армија које су технички слабије опремљене од противника, јер ће се техничка инфериорност надокнађивати и начином дејства. Но, треба истаћи и то да активна дејства захтевају крајње напрезање које могу да издрже само јединице велике борбене спремности и високих моралних вредности. Другим речима, јединице високих моралних и борбених квалитета, примењујући аде-

кватна борбена дејства, могу надоместити било слабију техничку опремљеност, било неповољан однос снага.

С обзиром на то да ће се у одбрани примењивати разни облици борбених дејстава, врло је важно да се кад год је могућно, практикују друкчији тактички поступци како би се и с те стране непријатељу приредило изненађење. То ће, поред осталог, много утицати на успех браниочевих дејстава у целини. На примену друкчијих, тј. различитих, поступака утицаће разне околности. Неопходно је добро познавати непријатеља и то не само његову јачину и састав већ, нарочито, начин његовог дејства, како употребљава поједине родове, којим техничким средствима располаже и сл., а готово пресудну улогу има карактер земљишта, јер пошумљено и испресецано земљиште нуди веће могућности него проходно. На примену различитих поступака утиче и време као доба дана или као атмосферска појава. Ноћу и по лошијем времену дању јединицама ће се свакако нудити повољнији услови. Примена друкчијих тактичких поступака огледа се, на пример, у томе да ли се бранити упорно или са мање упорности; да ли избећи удар технички јачег непријатеља на одређеним линијама, тј. не потурати му снаге и средства; да ли активна дејства отпочињати с вечери или у другој половини ноћи; да ли дејствовати бочно или и с фронта; да ли да дејствима претходи артиљеријска припрема или не (али у сваком случају дејства се изводе уз артиљеријску и другу подршку). При свему томе неопходно је имати еластичан борбени поредак којим се обезбеђује брзо померање тежишта одбране, тј. померање снага ка једном од крила или ка центру одбрамбене зоне — рејона, сходно реаговању непријатеља. Тако, на пример, нека јединица, имајући у виду наведене могућности дејства, сходно борбеном поретку и задатку, може на једном положају водити мање, а на другом, сличних карактеристика, више упорну одбрану и тиме непријатеља држати у неизвесности у погледу начина дејства. Или, пак, мењати почетак активних дејстава у току дана или ноћи и тиме, такођер, непријатеља стално држати у неизвесности. При одлучивању о томе да ли дејствовати у бок или с фронта најбоље је руководити се начелом да се удари на најосетљивија места у борбеном поретку непријатеља и у најкритичнијим моментима по њега.

Носилац активних дејстава могу да буду снаге у додиру, слободне снаге из дубине (најчешће резерве и други ешелони) или извучене са мање ангажованих одсека фронта. Мање јединице у непосредном борбеном додиру са непријатељем ће целим борбеним поретком прелазити у активна дејства кад за то буду створени повољни услови као, на пример, кад је непријатељ исцрпен или је остао без јаче подршке, кад наступи ноћ и сл. Сем тога, оне ће често прелазити у активна дејства целим борбеним поретком после извлачења главних снага из додира са непријатељем да би се изразило тежиште и бар донекле обезбедио повољан однос снага. Искуство нашег НОП-а показује да се активно доста често дејствовало баш снагама у непосредном борбеном додиру са непријатељем. Међутим, носилац активних дејстава треба да буду слободне снаге, тј. резерве и томе треба тежити

кад год за то постоје услови. У овом случају припреме су мање сложене и успех се више гарантује, али се јавља и опасност да снаге буду откривене и да им се нанесу губици атомским и другим наоружањем, због чега све припреме треба изводити тајно и брзо. Слично се припремају и изводе дејства снагама које су извучене са других делова фронта, с тим што тада, поред њиховог довођења, следи и прегруписавање. И у једном и у другом случају снагама које се доводе из дубине садејствоваће, ватром и покретом, оне које су у борбеном додиру.

Из досадашњег разматрања сагледани су значај активних дејстава, услови којима се обезбеђује њихово успешно извођење и да она чине одбрану упорнијом и еластичном. Та дејства могу се изводити са различитим циљем:

Прво, да се од непријатеља, по могућности, преотме иницијатива, да се парирају његови успеси и да га се присили да пређе у одбрану. Овај циљ се остварује, поред одбрамбених, непрекидним извођењем разноврсних дејстава ради ломљења нападаће моћи противника. Наношењем осетних губитака и паралисањем дејстава његових оклопних јединица у првом реду, развлачењем снага, издуживањем борбеног поретка итд. нападач ће бити принуђен да брани освојени простор и позиције те долази у ситуацију да му бранилац преотима иницијативу, намеће своју вољу и избегава да игра подређену улогу. У исто време избегавају се удари надмоћнијих нападачевих снага, развија се његов напад и мења се улога: бранилац прелази у нападна, а дотадашњи нападач у одбрамбена дејства. То значи да се бранилац у решавајућим моментима и на одређеним тачкама јавља као нападач. Поред изнетог крајњи циљ браниоца може бити и да активним дејствима мањих јединица развлачи непријатеља, растројава га и ствара услове за офанзивна дејства крупнијих јединица.

Друго, активна дејства могу се условно изводити да би се отклониле последице напада и повратило изгубљено земљиште. У другом светском рату ово је најчешће био њихов циљ. Међутим, у савременим условима бранилац ће користити активна дејства да би повратио изгубљено земљиште и поново прешао у одбрану на првобитној (или достигнутој) линији, организујући ватрени систем изнова и отклањајући друге последице непријатељевог напада, само кад је то целисходно и кад постоје објективне могућности. Чешће ће циљ активних дејстава бити да се задржи даљњи непријатељев продор у дубину, да му се нанесу што већи губици, спречи цепање браниоцевих снага и њихово одбацивање од брањеног правца. Та дејства ће се по правилу изводити бочно, уз истовремено спречавање продора одбраном или и активним дејством с фронта. Основни циљ дејства може бити и наношење губитака. Он се остварује кад је непријатељ у неповољној ситуацији, развучен и с борбеним поретком у неповољном распореду, кад је остао без непосредније и јаче подршке, кад су му нарушени садејство и веза и сл. Притом је најважније уочити односно оценити најпогоднији тренутак и брзо прећи у акцију.

Треће, циљ активних дејстава, уколико се она изводе после преласка одређене јединице у одбрану (било како и било под којим условима да је прешла у одбрану), док нападач још није прешао у напад или је његов напад из покрета био одбијен, може бити заузимање важнијих објеката да би их непријатељ морао поново заузимати, да му се припреме за напад поремете и тиме напад за извесно време одложи, да изгуби у времену док се поново прибере и среди. Циљ тих дејстава може бити и да се побољша систем одбране заузимањем јаких објеката или да се олакша извлачење из борбе односно одвајање од непријатеља. Овај циљ се остварује испадом и противнападом. По досадашњим гледањима и пракси II светског рата испад се искључиво вршио испред предњег краја одбране јединице која га је изводила. Није, међутим, искључено да ће се у евентуалном будућем рату испад изводити и у току дејстава у дубини одбране са сличном намером и циљем.

Четврто, активна дејства се изводе са циљем да се непријатељ узнемирава и изнурава, како ватром (пре свега артиљеријском), тако и дејствима мањих група и јединица. Таквим дејствима непријатељ би се, поред наношења губитака, стално држао у напетости и ишчекивању чиме би се умањивала његова борбена моћ и способност (услед физичке исцрпености, неспавања и сл.). На тај начин би се са мало снаге и средстава и уз минималне сопствене губитке остваривао важан задатак и циљ. Активна дејства могу имати и демонстративан карактер или се изводити са циљем да се непријатељ обмане о стварним дејствима, било у односу на њихов правац, било на почетак.

Активна дејства могућно је комбиновати са одбрамбеним у следећим претпостављеним варијантама:

— Кад се слабим снагама изводи одбрана у захвату одређених комуникацијских, односно мање пролазних праваца, да би се нападач развлачио и нашим главним снагама створили услови за удар у његов бок. Тада се одбрана изводи, зависно од задатка, карактера земљишта и других услова, са мање или више упорности. Активна дејства се идејом борбе стављају у први план, а сва друга им се подређују. Посебно се води рачуна да се главне снаге сачувају од дејства атомског наоружања пре њиховог увођења у борбу. То значи да морају бити прикривене и у растреситом распореду, али у таквом положају да се у борбу уведу укупно, са јасно израженим тежиштем. Оваква дејства биће целисходна на испресецаном и пошумљеном земљишту и где непријатељ не може оклопним снагама да брзо и дубоко продре дуж брањених праваца.

Могућна су и бочна дејства слабим снагама или да се она уопште не изводе уколико се главним снагама спречава продор непријатеља на фронту. У овом случају поента је на томе да се сходно добијеном задатку и конкретној борбеној ситуацији до максимума искористе земљиште и ватра уз непрекидна активна дејства мањих јединица, било с бокова или с фронта, и на тај начин спречи брз продор непријатеља, расецање сопствених снага и њихово одбацавање од осе брањеног правца. У претпостављеној варијанти вероватно ће бранилац имати

мање губитака јер ће главне снаге бити мање изложене дејству атомског наоружања због тога што ће мање или више бити у додиру с непријатељем и што ће се налазити у заклонима и користити погодности земљишта.

— Кад се у току одбрамбених дејстава доводи у питање држање важних кључних објеката које је неопходно задржати, или да би се при извлачењу снаге успешно издвојиле из додира, врше се противнапади и испади. Активна дејства се могу изводити не само код принудног или правременог извлачења, већ и кад се главне снаге желе извући испод удара непријатеља и пребацити на погодније положаје, на пример, кад се у одбрану прелази по неуспелом нападу.

— Ако се у току одбрамбених дејстава има односно створи јача резерва, било довођењем снага из дубине или извлачењем неангажованих и мање ангажованих снага са неких делова фронта, активна дејства не би била унапред одређена, већ би се изводила тамо где то затражи борбена ситуација. Притом би се правци и објекти дејства бирали тамо где се нуде повољнији услови, руководећи се тиме да се непријатељу нанесу што већи уз минималне сопствене губитке.

— Активна дејства се у начелу изводе ноћу, а дању кад је видљивост ограничена. Међутим, при упорној одбрани она се могу изводити и дању по лепом времену. Тада се комбинују са дејствима делова остављених на погодним местима и рејонима, а изводе их мање јединица (и то целим борбеним поретком) сем на пошумљеном земљишту, кад се могу употребити и јаче снаге. Дејства отпочета ноћу настављаће се и дању, сходно добијеном задатку.

Основне карактеристике тих дејстава су да се изводе изненадно, брзо, смело и на најосетљивија места непријатељевог борбеног поретка. Она морају бити снажна, често ће бити кратка како би се постигнуо успех пре него што непријатељ реагује јачим снагама и најчешће ће се изводити блиском борбом. Што се тиче односа снага, тежиће се да се обезбеди тактичка надмоћност, али се у одређеним условима могу изводити — и то ће бити доста често — и при неповољном односу снага по браниоца. Поред изнетих утицајних елемената, успех активних дејстава зависиће умногоме од тога каквим и колико тачним подацима о непријатељу се располаже.

Успешно извођење активних дејстава условљено је у већини случајева регулisaњем или решавањем неких питања. Тако, на пример, није довољно само створити предуслове за њих, о чему је већ било речи, већ треба одредити потребне снаге и средства, довести их и груписати, односно прегруписати на правац дејства. Сем тога ваља одредити и изабрати циљ активних дејстава, било да је реч о преотимању иницијативе, доношењу губитака, повратку изгубљеног земљишта и отклањању последица непријатељевог напада, задржавању нападача на одређеним линијама, заузимању важнијих објеката, стварању услова за извлачење, одлагању непријатељевог напада или, пак, о демонстративним поступцима, изнуравању непријатељевих снага и сл. Сходно изабраном општем циљу, а на бази постојећих података о непријатељу и према конкретној ситуацији, бира се конкретан циљ

односно објект дејства као, на пример, колона, одвојени делови или неки други елемент непријатељевог борбеног поретка. Неопходно је, такођер, да се идејом борбе прецизирају маневар, тежиште дејства, борбени поредак и др. Коначно, потребно је предвиђеној јединици одредити односно дати задатак, а јединицама у додиру поставити допунске задатке како у погледу обезбеђења развоја снага, тако и у погледу њиховог учешћа у активним дејствима.

У духу идеје борбе бирају се и правац дејства и полазна линија односно линија развоја. Тежи се, кад год је то могућно, дејству у један или оба непријатељева бока и то правцем којим се најбрже постиже постављени циљ, односно извршава задатак. Другим речима бира се онај правац на који се брзо и прикривено могу довести снаге и где се успешно могу употребити и други родови, пре свега оклопне јединице, артиљерија и сл. Притом је најповољније кад се једновременим ударом и с фронта и из позадине непријатељев борбени поредак захвати на што већој дубини. Уколико се дејствује ноћу, често ће бити нецелисходно главне снаге упутити пошумљеним земљиштем, јер оно ограничава покрет и ватру, али ће бити корисно да таквим правцима дејствују мање снаге, или да се они искористе за убацивање. То не значи да се, кад то буде захтевала ситуација, неће главним снагама дејствовати и по теже проходном земљишту, па и онда кад остану без подршке тенкова, артиљерије или сл. За полазну линију обично се бира преградни положај, предњи крај било којег од положаја или линија коју држе сопствене снаге. Моменат дејства бира се у односу на време, дању или ноћу, или, пак, ценећи стање код непријатеља, тј. кад му је због претрпљених губитака или развучености снага ослабила нападна моћ, кад му је нарушено садејство или је остао без јаче подршке и сл.

Садејство се организује унутар елемената борбеног поретка дотичне јединице и са елементима борбеног поретка више јединице или суседа. Посебна пажња обраћа се садејству са оклопним јединицама, артиљеријом и авијацијом, прецизирајући дејство по месту и времену. Важну улогу има и садејство са јединицама у непријатељевој позадини, а најчешће га регулише виша јединица. Што се тиче ватрене припреме, решење може бити да она претходи почетку дејства или да се не изводи, уколико је то условљено елементом изненађења, могућностима и ефектом дејства, као и располагањем средствима. У сваком случају дејству ће увек претходити масовна и снажна ватра пешадијског оружја.

Последње од главних питања која се унапред регулишу је поступак по извршењу задатка. Ту могу доћи у обзир прелазак у општи напад, организовање одбране на достигнутој линији, извлачење снага и др.

У вези са изложеним ваља поменути да ће готово све снаге предвиђене за активна дејства непосредно и једновремено учествовати да би се обезбедило што брже и успешније извршење задатка,

или, ако су у питању веће јединице, да би се главне снаге што пре довеле у додир са непријатељем и тиме заштитиле од атомског удара.

При разматрању активних дејстава сматрамо да је потребно нешто детаљније рећи о врсти односно о облицима тих дејства, њиховим карактеристикама и начину извођења.

Напад за јединицу у одбрамбеним дејствима може се подразумевати кад она као резерва или II ешелон више јединице врши испад или противнапад, јер, у ствари, целокупним борбеним поретком прелази у нападна дејства. С друге стране, јединица у одбрамбеним дејствима налази се у нападу кад мањим снагама изводи одбрану на једном, а главним напада на другом правцу. У повољним условима и јединица из одбране (из непосредног борбеног додира) може прећи у напад целокупним борбеним поретком. Тај прелазак најчешће ће се вршити ноћу уз претходно одвајање, бар за кратко време, већег дела снага из борбеног додира, да би се могло испољити тежиште дејства. Кад се у напад прелази снагама које нису у борбеном додиру, поступа се као при нападу из покрета. Напад се у одбрамбеним дејствима често изводи са ограниченим циљем (заузимањем важних објеката, задржавање непријатеља на одређеној линији, наношење губитака и сл.), али се може прећи и у офанзивна дејства већег замаха. Тада ће и напад бити дубљег захвата. Битно је непрекидно тежити да се одбрамбена дејства испреплету са нападним и да се што потпуније искористи и стваралачки примени познато начело и искуство НОР-а „дању се бранити а ноћу нападати“.

Испад се изводи снагама јединице која има задатак да води одбрамбена дејства. Могу га изводити пук и веће јединице и то испред предњег краја I положаја као и у току борбе у дубини одбрамбеног рејона или зоне. Носилац дејства су снаге из резерве, односно други ешелони, којима I ешелон садејствује ватром, а покретом кад за то постоји потреба и услови.

Да ли ће се испад вршити испред предњег краја I положаја или с неке друге линије у дубини одбране зависи од тога с којим се циљем изводи. Ако је циљ да се поремете непријатељеве припреме за напад, да се његов напад одложи или дезорганизује, тада ће се испад вршити испред предњег краја првог, односно првих положаја. У сваком случају бранилац ће тада тежити да заузме важне објекте који би нападачу послужили као ослонац за полазак у напад. Испад испред предњег краја I положаја изводио би се уколико непријатељев напад из покрета није успео, боље речено, ако се из било којих разлога и на било који начин с њим успостави чвршћи борбени додир. Међутим, било би неправилно везати испад само за дејства испред предњег краја I положаја било пре почетка напада, било да је у току напада непријатељ одбачен и предњи се крај поново успоставио (како се то до сада схватало с обзиром на праксу другог светског рата). Испад се може изводити и у току одбрамбених дејстава, без обзира на то да ли је непријатељ задржан или је сам привремено заостао из било којих разлога (због губитака, док постигну нове снаге и сл.). У таквој ситу-

ацији испадом се може пореметити његов план, заузети важан објект (како би непријатељ био принуђен да га поново заузима), могу му се нанети губици, побољшати систем сопствене одбране заузимањем јакних објеката, олакшати извлачење из борбе, стабилизovati фронт итд.

С обзиром на циљ, испад изводе веће јединице и очито је да је пук најмања од њих. Имајући у виду снаге које га врше, циљ, као и успех почетних дејстава, испад се може претворити у напад. За успешно извођење испада је основни предуслов да земљиште буде испресецано и да је непријатељу отежана употреба оклопних јединица. Организовање и припрема врше се брзо и прикривено, али потпуно.

Испаду претходи ватрена припрема, снагама које га врше обезбеђује се што јача подршка од стране других родова и видова а могу им садејствовати и делови који дејствују у непријатељевој позадини уколико је реч о дејству крупних јединица чији је задатак дубљег захвата. Иако се начелно врши кад је непријатељ задржан дејством наших снага или је из било којих разлога сам застао, то не искључује могућност да се испад предузме и кад је непријатељ у нападу. Основно је да буде тако припремљен да се постигне изненађење, јер је оно један од главних услова за успех.

Противнападе изводе све јединице од вода навише. Њихова суштина је у томе да се дејствује док је непријатељ у нападу, то јест у покрету. Дакле, врши се напад на напад. Циљ противнапада може бити да се разбије напад и задржи даљи продор непријатеља који тежи расецању и цепању браничевог борбеног поретка, да се поврати изгубљено земљиште уколико и кад за то постоје реалне могућности и потреба, да се обезбеди извлачење и да се успешније одвоје снаге из додира с непријатељем. У свим тим случајевима противнапад има и један заједнички циљ: нанети непријатељу што веће губитке. При задржавању непријатеља противнападом не мисли се само на дејства с фронта, већ у првом реду на дејство у бок и позадину уз вођење одбране фронтално, испред клина.

За извођење противнапада бирају се најслабија места у непријатељевом борбеном распореду, тј. одвојени делови или снаге које су остале без јаче подршке у првом реду оклопних јединица, а најчешће се изводе бочно, било са једног или оба бока. И ова дејства ће се изводити ноћу, а дању у шуми и у условима слабе видљивости, на испресецаном земљишту, утолико више уколико је непријатељ технички јачи. Начелно их врше слободне снаге, то јест резерве и други ешелони уз обавезно учешће и садејство јединица у додиру. У повољним условима, пре свега у шуми и ноћу, противнападе ће изводити и саме снаге које су у додиру с непријатељем.

Целиходно је да се противнапади изводе, фронтално или бочно, са задњег нагиба, у ком случају до пуног изражаја долази изненађење, а непријатељу се могу нанети осетни губици и релативно лако повратити изгубљени објект. У том случају противнападу не би претходила ватрена припрема, али је подршка и те како важна. Слично је и са артиљеријском припремом при извођењу противнапада у другим условима, сем ако се не изводи дању и већим јединицама. При извођењу

противнапада јединицама већим од чете, потребно је што пре извршити припреме и довести снаге растресито и ближе нападачу да би се заштитиле од дејства атомског оружја. Противнападе већим снагама неће бити целисходно изводити дању, изузев на пошумљеном и испресецаном земљишту или при слабој видљивости. Уколико се успешно развија, противнапад може прерасти у напад, а тада ће и виша јединица увести у борбу своје снаге и борбена средства.

Противудар је активна радња слична противнападу с тим што га изводе крупније и веће здружене јединице. По циљу се разликује од противнапада у томе што се снагама, с обзиром на њихову јачину, може поставити задатак да се непријатељ сломи и разбије његов напад са тежњом да се пређе у противофанзиву. Противудар се такође врши на непријатеља који је још у нападу или је прешао у одбрану, уз обавезно садејство резерви или других ешелона нижих и суседних јединица. Припрема и организовање противудара су слични као и код противнапада и испада, с том разликом што се више рачуна води о противатомској заштити, с обзиром на веће груписање и прегруписавање снага. Основно је и најбитније проценити које и колике снаге оставити за обезбеђење бокова и за спречавање даљег продора на појединим правцима, остављајући истовремено довољно јаке снаге за сам противудар. Ако се тај проблем успешно реши и ако се снаге без губитака доведу на правац дејства, умногоме ће бити обезбеђен успех. Овде је потребно истаћи да извођење противудара захтева смела решења и да се понекад на извесним правцима остављају и слабије снаге према јачим снагама нападача.

Препад је мање-више ограничен вид активних дејстава или, пак, претходи дејствима дубљег захвата као, на пример, нападу, противнападу и сл. Ако се препад изводи са ограниченим циљем, то јест да се нападачу поремете жељена дејства (на пример, покрет, прегруписавање, прикупљање ради предаха и одмора и сл.) снаге браниоца биће готово редовно бројно много мање од његових, начелно, од одељења до чете. Препад се може вршити и ватром која треба да је снажна, масовна и изненадна.

Зеседе се у току одбране организују у међупросторима одбрамбених рејона и између положаја на погодним местима. Оне представљају погодан начин дејства којим се нападач нагони да што опрезније и спорије наступа. Постављају се на прикривеним местима и тамо где их непријатељ не очекује. Избором места ваља обезбедити могућност доброг маскирања, постизање изненађења, ефикасну примену снажне и изненадне ватре са блиских одстојања (ради стварања забуне и наношења што већих губитака уз што мањи утрошак муниције), повољне услове за дејство покретом ради разбијања и заробљавања непријатеља, као и прикривено повлачење властитих, а теже брзо развијање непријатељевих снага. Објект напада из заседе могу бити колоне у покрету, тј. резерве или снаге у првом ешелону; циљ је уништавање непријатеља, спречавање придоласка и увођења свежих снага у борбу, обезбеђење извлачења властитих делова и стабилизовање одбране на следећој линији — положају, спречавање убацивања

непријатеља кроз међупросторе итд. Највећи губици се наносе непријатељу дејством на колоне или док се његове снаге прикупљају.

Код снага које дејствују фронтално јачина заседа може бити од одељења до чете, понекад и већа с тим што треба увек водити рачуна да се снаге не растурају организовањем великог броја заседа. На планинском и покривеном земљишту целисходно је организовати више мањих заседа. У сваком случају оне се, начелно, постављају бочно у односу на вероватан правац кретања или дејства непријатеља, с једне или, по могућности, с обе стране имајући мање делове и с чела. Могућно је поставити заседе и с фронта у виду потковице. С обзиром на драгоценост искуства о дејству из заседа у току НОР-а, обиље могућности и резултате који се постижу, овај облик дејства широко ће се примењивати и у евентуалном будућем рату, али не би требало да оне преовлађују у одбрани.

У току извођења одбране бранилац ће бити присиљен да се бори против убачених делова и ваздушних десаната. Дакле, он ће нужно морати да се оријентише и на активност у том правцу, као и на дејство властитих остављених или убачених делова у непријатељевој позадини, нарочито ако унапред планира да ће у току одбране примењивати испаде, противнападе или противударе. Уколико се с фронта планирају активна дејства дубљег захвата, потреба за остављеним и јачим убаченим јединицама је већа. У том случају снаге из непријатељеве позадине би садејствовале онима које активно дејствују с фронта и имале би задатак да вежу непријатељеве резерве, нападају ватрене положаје артиљерије, командна места, позадинске делове, прикупљају податке о непријатељу итд. Јединице се остављају у међупросторима у појасу обезбеђења, као и по дубини одбрамбене зоне, на прикривеним и теже приступачним местима. Јачина тих снага може бити различита с обзиром на задатак и циљ дејства, као и карактер земљишта, и може износити и до пешадијског пука.

У одбрамбеним дејствима могу се у случају потребе у непријатељеву позадину убацивати и мање снаге, односно групе, које би имале задатак да прикупљају разне податке и врше диверзије. Оне ће се најчешће убацивати ваздушним путем.

На крају, поменућемо да се и противприпрема убрајала у активна дејства браниоца. Она се изводила пре почетка напада и то по главним снагама прикупљеним на полазном положју. Најважнији објект дејства били су жива сила, борбена средства, командна места и слично, а циљ је био, уз наношење губитака, дезорганизовати непријатеља и одложити његов напад. У савременим борбеним дејствима, с обзиром да ће се најчешће нападати из покрета, овај вид дејства ватром класичног наоружања, изузевши авијацију, не би се могао применити, сем кад је напад из покрета одбијен те непријатељ предузима напад из додира. Међутим, појавом атомског наоружања и учешћем авијације могућна је ватрена противприпрема док је непријатељ у прикупљању на већим одстојањима или се креће ка фронту.